

InnoUrban vihreä kirja

Esitys hyvistä käytännöistä pohjoismaisessa maankäytön suunnittelussa

InnoUrba – the Living and Working Environment for the Future

www.ouka.fi/tekninen/innourba

Skanderborg
KOMMUN

OULUN YLIOPISTO
UNIVERSITY OF OULU
1958 → 2008

norden
Nordic Innovation Centre

Sisältö

1	Vihreä kirja	3
1.1	Mikä on vihreä kirja?	3
1.2	Tämän vihreän kirjan tavoitteet	3
1.3	InnoUrba –hanke: Vihreän kirjan tausta	3
2	Innovaatiot menetelmissä ja käytännöissä: Tapaustutkimukset.....	3
2.1	Urbanit innovaatiot	3
2.2	Tutkimushanke CompOSU.....	4
2.3	Anebjerg –pelin julkinen tapahtuma	5
2.4	Ön, laatuohjelma ja kestävän asuinrakentamisen verkosto	7
2.5	Länsi-Toppilan kilpailu – ulkopuolinen arviointi, osallistuminen ja palaute	10
3	Yhteistyötä ilman rajoja	13
3.1	Julkis-yksityiset kumppanuudet ja julkis-yksityinen yhteistyö	13
3.2	Julkiset tarjouskilpailut.....	13
3.3	ARKEX – suomalaisen arkkitehtuuriviennin esiselvitys 2009.....	13
3.4	Liiketoiminta- ja markkinavaikutukset	14
3.5	Innovointia edistävä foorumi: Kestävän suunnittelun yhteistyöverkosto.....	15
4	Suositukset maankäytön suunnittelun yhtenäistämiseksi	16
4.1	Projektin aloittaminen ja toteutus.....	16
4.2	Innovatiiviset suunnittelumenetelmät	16
4.3	Konsulttien käyttäminen, vaihtoehtoiset suunnitelmat ja arkkitehtikilpailut.....	16
4.4	Osallistuminen ja tiedon levittäminen.....	17
4.5	Laadun toteuttaminen.....	18
4.6	Julkiset hankinnat.....	18
4.7	Päätöksenteko	18
4.8	Yksityiset yritykset.....	18
5	Seuraavat askeleet.....	19
5.1	Ideoita ja ehdotuksia seuraavassa hankkeessa kehiteltäviksi	19
6	Viittaukset.....	21

www.ouka.fi/tekninen/innourba

1 Vihreä kirja

1.1 Mikä on vihreä kirja?

Tämä vihreä kirja on yksi InnoUrba-hankkeen keskeisistä tuloksista. Asiakirja on suunniteltu laajapohjaisesti ja tähdätty ensisijaisesti toimimaan ehdotuksena ja inspiraation lähteenä paikallisella tasolla, ei niinkään muuttamaan lainsäädäntöä.

Käsitteenä vihreä kirja liittyy normaalisti hallituksen valmistelemaan raporttiin tai esitykseen. Se on toimeenpanositoumukseton ja usein ensimmäinen askel kohti lainmuutosta.

Euroopan komission julkaisemat vihreät kirjat ovat asiakirjoja keskustelun pohjaksi. Niiden tarkoituksena on käynnistää keskusteluja ja aloittaa eurooppalaisella tasolla konsultaatioprosessi jostakin tietystä aiheesta. Asiakirjoissa esitetään yleensä laajasti erilaisia ideoita ja niiden tarkoituksena on kutsua kiinnostuneita yksityishenkilöitä tai organisaatioita esittämään omia näkemyksiään ja informaatiota. Vihreää kirjaa voi seurata valkoinen kirja, virallinen esityskokoelma, jota käytetään välineenä esitysten viemisessä lainsäädäntöön.

Vihreät kirjat ovat usein hallitusten esityksiä, eivät valmiiksi määritellyistä politiikoista, vaan koko kansan keskusteltaviksi tuotavia ehdotuksia. Asiakirjat tuotetaan päätöksentekoprosessin varhaisissa vaiheissa, kun ministeritason esityksiä vielä valmistellaan.

1.2 Tämän vihreän kirjan tavoitteet

InnoUrban vihreä kirja on suunnattu pääosin Pohjoismaiden päätöksentekijöille, mutta myös suunnittelijoille, rakentajille, yliopistojen ja tutkimusorganisaatioiden edustajille, medialle ja kaikille maankäytön suunnittelusta ja toteutuksesta kiinnostuneille.

Tämän vihreän kirjan tavoitteena on avata keskustelu maankäytön suunnittelun menetelmistä ja ratkaisuista. Asiakirja on suunniteltu auttamaan pohjoismaisia päätöksentekijöitä paikallisella ja kansallisella tasolla huomaamaan rajat ylittävän yhteistyön potentiaali ja tunnistamaan tapoja, joilla voidaan tukea suunnittelua sekä innovatiivisten, inspiroivien ja käyttäjäystävällisten asuin- ja työympäristöjen koordinoitumpaa ja yhtenäisempää toteuttamista.

1.3 InnoUrba -hanke: Vihreän kirjan tausta

InnoUrba on hanke, joka kohdistuu maankäytön suunnittelun menetelmien ja ratkaisujen kehittämiseen uusiin kaupunkiympäristöihin pohjoismaisissa kaupungeissa. Hanketta rahoittaa Pohjoismainen Innovaatiokeskus (Nordic Innovation Centre). Hankkeen tavoitteena on kehittää maankäytön suunnittelun prosesseja Pohjoismaissa siten, että luodaan uusia innovatiivisia toimintaympäristöjä sekä arvioidaan ja vertaillaan maankäytön suunnittelukäytäntöjä. Hankkeessa luodaan esitys parhaista käytännöistä pohjoismaiseksi suunnittelumenettelyksi. Hanke sisältää kolme tapaustutkimusta: Anebjerg Skanderborgissa, Ön Uumajassa ja Länsi-Toppila Oulussa.

Hankkeen tuomat hyödyt:

- innovatiivinen, inspiroiva ja käyttäjäystävällinen ympäristö
- hyviä käytäntöjä suunnittelijoille ja konsulteille yli valtioiden rajojen
- asukkaiden vaikutuksen lisääminen kaupunkialueiden kehittämisessä
- rajat ylittävä yhteistyö

Tärkeimmät tulokset

- Vihreä kirja suunnittelun parhaista käytännöistä
- Hankkeen toteutus tapaustutkimuksilla
- Kokemusten jakaminen

2 Innovaatiot menetelmissä ja käytännöissä: Tapaustutkimukset

2.1 Urbaanit innovaatiot

“Kaupunkien täytyy oppia toimimaan omaksi yleiseksi hyväkseen.” (Morley et al. 1980 s.9)

Innovaatio voidaan ymmärtää ideana, menetelmänä tai tuotteena, jota pidetään uutena ja jota voidaan käyttää taloudellisesti tai sosiaalisesti uudella tavalla. Innovaatiot yhdistetään usein yksityisissä yrityksissä kehitettyihin uusiin teknologioihin tai nerokkaiden yksilöiden kehittämiin visionäärisiin ideoihin. Julkinen sektori mainitaan harvoin esimerkkinä, kun puhutaan uusien innovatiivisten ratkaisujen tai tuotteiden esittämisestä tai kehittämisestä.

Innovaatioita voi ja pitää kuitenkin syntyä myös paikallishallinnossa. Landryn mukaan (Landry 2000), nykyisessä keskustelussa luovista kaupungeista ja luovasta luokasta vaaditaan urbaaneja innovaatioita globaalissa kaupunkienvälisessä kilpailussa menestymisen kulmakiviksi. Tämä tarkoittaa, että myös paikallishallinnon on muututtava innovaatioprosessissa aloitteelliseksi.

Paikallishallintoon liittyvät innovaatiot voidaan luokitella sosiaalisiin ja kulttuurisiin, poliittisiin ja hallinnollisiin, taloudellisiin, teknologisiin, tilallisiin ja fyysisiin. Kestävällä paikallisella innovaatiolla on seuraavat viisi piirrettä: se on sosiaalisesti tasapuolinen, taloudellisesti toteuttamiskelpoinen, poliittisesti osallistava, ekologisesti kestävä ja kulttuurisesti siirrettävä. (Perlman 1990 s. 10) Innovaatiotoiminnot – tulivatpa ne sitten institutionaalista, yhteisöllistä tai lainsäädännöllistä lähtökohdista – perustuvat uusiin näkökulmiin yhteisestä ongelmakentästä. Innovaatioihin liittyy kuvitteellisia harppauksia, jotka voivat kantaa olemassa olevia käytäntöjä edemmäs. Innovaation täytyy leviämisvaiheessaan jatkuvasti voittaa lähtökohtainen institutionaalinen tai yhteiskunnallinen vastustus. (Morley et al. 1980 s.9) Joskus paikallisen innovaation leviämisen prosessi muuttuu itseään voimistavaksi lumipalloefektiksi ja sisältää erikokoisia ja muotoisia, merkitykseltään pitkälti paikalliset olosuhteet ylittäviä luovia harppauksia. Menestyksekkäimmissä innovaatioissa on voimaa aiheuttaa muutoksia meta-paradigmojen tai paradigmojen tasolla.

Kuinka paikallishallinnon innovaatiot syntyvät ja leviävät? Olettaessa lähtökohdaksi paikallistaso, innovaatioprosessit voidaan luokitella kolmella tavalla: alhaalta, ylhäältä ja sisältä tuleviin (Martinotti 1997 ss. 35-37). Alhaalta tuleva innovaatio liittyy ruohonjuuriliikkeisiin kuten itseorganisoiuviin urbaaneihin liikkeisiin, jotka haluavat edistää esim. ekologisuuksien tai rakennusperintöön liittyviä asioita kaupungeissa. Ruohonjuuritason ryhmät ja kansalaisjärjestöt näyttävät olevan rikas innovaatiolähde. Jotta niillä voisi olla merkittävää vaikutusta, ne tarvitsevat paikallishallinnon hyväksynnän. Ylhäältä tuleva innovaatio tarkoittaa keskushallintolähtöistä innovaatiota. Jos hallinnon vaikutus kattaa useita eri politiikka-alueita, ne voivat nousta voimakkaiksi innovaatioiksi. Kolmas paikallisen innovaation tyyppi – sisältä tulevat – tarkoittaa, että innovaatio tehdään paikallishallinnossa. Paikallishallinto tekee aloitteita uusien menetelmien, ideoiden tai tuotteiden kehittämisessä. Sisältä tulevat innovaatiot liittyvät paljolti paikallisten urbaanien resurssien kestäväan hallintoihin sekä muutospaineisiin vastaamiseen.

Paikallishallinnon innovaatiot on aina sidottu konteksteihinsa. Urbanit innovaatiot eivät aina tarkoita suurta muutosta: ne voivat olla pieniä ja vaikutukseltaan paikallisia. Asia, joka on innovatiivinen yhdelle kaupungille voi olla jo yleistä tietoa toiselle – tai huomataan, että on olemassa mahdollisuus oppimiseen ja uusien menetelmien omaksumiseen. Jos tätä tehdään systemaattisesti sisältäpäin, voidaan puhua benchmarkkauksesta, millä tarkoitetaan systemaattista, ylivertaisiin suorituksiin johtavien parhaiden käytäntöjen etsimistä. Benchmarkkaus voi ottaa paikallishallinnossa useita muotoja (Hall & Landry 1997 s.6):

- Yhteistyö: paikallishallinto haluaa jakaa tietoa ja ottaa sitä varten yhteyttä muiden kaupunkien paikallishallintoon.
- Kilpailu: paikallishallinto vertailee, mitä ja kuinka hyvin se tekee verrattuna kilpailijoihin, sekä kehittää ymmärtämystään omasta asemastaan ja käytännöistään.
- Yhteistoiminta: paikallishallinto panostaa tietoisesti tiedon jakamiseen yhteisöoppimisen kautta.
- Sisäinen kehitystyö: paikallishallinto tunnistaa omia sisäisiä parhaita käytäntöjään ja levittää tietoa organisaatiossaan.

Pohjoismaisessa kontekstissa paikallishallinnon rooli on ratkaiseva urbaanien resurssien luomisessa ja ylläpitämisessä, kaupunkiympäristöjen kehittämisessä sekä kaupunkisuunnittelumetodien, -ideoiden ja -tuotteiden luomisessa. Paikallistason innovatiivisia päätöksiä tarvitaan, jotta voidaan vähitellen eli inkrementaalisesti muuttaa urbaaneja käytäntöjä kohtaamaan huomispäivän kestävien kaupunkien haasteet.

2.2 Tutkimushanke CompOSU

Tutkimushanke "Comparison of the Land Use Planning Processes and Methods Oulu–Skanderborg–Umeå" (CompOSU; maankäytön suunnittelun prosessien ja menetelmien vertailu) on InnoUrban osahanke. Tutkimushankeen tarkoitus on analysoida ja vertailla maankäytön suunnittelun prosesseja Oulun, Skanderborgin ja Uumajan kaupungeissa ja löytää erityisesti vuorovaikutteiseen suunnitteluun liittyviä hyviä käytäntöjä. Kahden ensimmäisen tutkimusvaiheen raportti keskittyi maankäytön suunnittelujärjestelmien ja

käytäntöjen kuvaamiseen kolmessa maassa, ja on luettavissa osoitteessa <http://herkules.oulu.fi/isbn9789514288968/>. Kolmas tutkimusvaihe keskittyi paikallisten suunnitteluprosessien ja tapaustutkimusten analyysiin ja vertailuun. Raportti on julkaistu InnoUrban Internet-sivuilla www.ouka.fi/tekninen/innourba. Tutkimuksessa tarkasteltiin tapaustutkimusten kohteena olevien kaupunkien innovatiivisia suunnittelukäytäntöjä. Tarkastellut suunnittelumenetelmät olivat: Skanderborg, Anebjerg, interaktiivinen suunnittelupeli; Uumaja, Ön, uuteen informaatioteknologiaan ja verkostotoimintaan perustuva organisaatioiden välinen oppimisprosessi; ja Oulu, Länsi-Toppila, kansainvälinen arkkitehtikilpailu.

Innovaatiot InnoUrba –hankkeessa liittyvät suunnitteluprosessiin, suunnittelun toteuttamiseen ja suunnittelun tuotteisiin. Oulun tapaustutkimus esittelee harkitun tavan suunnittelun avaamisesta yksityiselle sektorille ja kansainvälisille ammattilaisille sekä tuo kilpailutöissä esiin useita innovatiivisia tilallisia ja arkkitehtonisia ideoita. Skanderborgin tapaus on erinomainen esimerkki uutuudesta toiminnassa, jossa suunnittelulla on avoimen innovaatioprosessin luonne ja se tähtää edesauttamaan kestävän elinympäristön syntymistä. Uumajan verkostossa on potentiaalia tulla foorumiksi, joka katalysoi systemaattista paikallista muutosta suunnittelussa ja rakentamiskäytännöissä, sekä käyttää teknologisia innovaatioita – kuten Ön -saaren tapauksessa – osana suunnitteluprosesseja nostamaan lopputuotteen, kaupunkiympäristön laatua.

2.3 Anebjerg –pelin julkinen tapahtuma

Menetelmä: Interaktiivinen suunnittelupeli

Anebjerg sijaitsee noin kolme kilometriä itään Skanderborgin kaupungin keskustasta. Alue on osa itäisen Jyllannin kasvuvyöhykettä, joka muodostaa helminauhamaisen rakenteen Århusia kohti. Anebjerg on uusi asuinalue, jota kehitetään olemassa olevien kaupunki- ja viheralueiden väliin. Maa on yksityisomisteista maanviljelys- ja metsäaluetta.

Kuva 1. Anebjergin alueen sijainti ja valokuvia alueelta.

Anebjergiä on tarkoitus kehittää useissa vaiheissa. Yksityisen omistuksen tuomien haasteiden lisäksi suunnittelussa täytyy ottaa huomioon kansalliset rakennettu ja luontoa koskevat tavoitteet. Yksi suunnittelun kulmakivistä on alueella sijaitsevien juomavesivarantojen turvaaminen. Alueelle on päätetty laatia yleiskaava, jossa viheralueet ja asumiselle, julkisille palveluille ja virkistystoiminnalle varatut alueet vuorottelevat. Ensimmäiseksi laadittiin maisemasuunnitelma tiiviissä vuoropuhelussa aluehallinnon ja maanomistajien kanssa. Suunnitelma valmistui 2006 ja sai maanomistajilta erittäin hyvän vastaanoton.

Anebjergin alueen kehittäminen kytkeytyy Skanderborgin strategisen suunnittelun tavoitteisiin ja visioihin. Kunnan organisaatio muuttui Tanskan kuntauudistuksen seurauksena ja uusia tavoitteita määritettiin vuonna 2007. Uuden kunnan kehittämisstrategiaa koskevien asukkaiden mielipiteiden keräämiseksi perustettiin oma

Internet-sivu (www.ideoffensiv.dk). Kaupunkilaiset pitivät luontoa, virkistysmahdollisuuksia, terveellistä elämää ja lasten huomioonottamista suunnittelun tärkeimpinä asioina. Mielenpito on otettu huomioon yleiskaavan valmistelussa ja Anebjergin suunnittelussa.

Kuva 2. Anebjergin alueen maisema. Metsä/viheralueet on esitetty vihreillä monikulmioilla.

Anebjergin alueen suunnittelu perustuu intensiiviseen yhteistyöhön ja vuoropuheluun asukkaiden, maanomistajien ja erilaisten sidosryhmien kanssa. Tavoitteena on ollut saavuttaa yhteinen kehittämisvisio – terveellinen ja luonnonkaunis, kestävä perustalle kehitetty kaupunki. Keväällä 2008 kaupunki solmi yhteistyösopimuksen GBL Gruppenin kanssa yksityiskohtaisen suunnittelun aloittamiseksi maisemasuunnitelman perusteella. Kuntalaisten osallistumista prosessiin painotettiin. GBL Gruppen kehitti yhteistyössä kunnallisten suunnitteluviranomaisten kanssa suunnittelupelin, Anebjerg-pelin (Anebjergspillet). Pelin tulokset muotoilevat lähtökohdat yleiskaavalle.

Kuva 3. Anebjerg-peli, pelitapahtuma marraskuussa 2008. Maisemasuunnitelmaa käytettiin pelilautana.

Pelin tavoitteena on ottaa asukkaat ja muut sidosryhmät mukaan suunnitteluun. Pelin osallistujia pyydetään keskustelemaan useista alueen kehittämiseen liittyvistä haasteista ja kommentoimaan niitä. Lisäksi osallistujia pyydetään asettamaan aloitteet tärkeysjärjestykseen. Peli etenee huolella suunnitellun ohjelman ja sääntöjen mukaan. Mukana on pelinjohtaja, joka huolehtii pelin etenemisestä suunnitellusti. Suunnitteluviranomaiset ovat määritelleet etukäteen keskusteltavat ja tutkittavat alueet. Osallistujat jaetaan pieniin ryhmiin (esim. yhdeksän henkilöä sekä pelin ohjaaja kunnasta), jotka koostuvat erilaisista edustajista ja rooleista (esim. maanomistaja, alueen asukas, lähialueen asukas, organisaatioiden edustajia, poliitikkoja jne.). Pelissä on kolme eri asiaihin keskittyvää kierrosta. Ensimmäistä kierrosta kutsutaan "roolipeliksi", jossa muodostetaan yleinen kehittämisnäkökulma. Osallistujien täytyy vaihtaa rooleja, esim. maanomistaja ei voi edustaa itseään, vaan näkökulman täytyy olla erilainen. Toinen kierros on nimeltään "skenaariot". Annettujen kehittämisskenaarioiden pohjalta perehdytään lähemmin tiettyjen alueiden kehittämiseen. Skenaariot voivat

olla myös negatiivisia. Tällä kertaa osallistajat edustavat itseään ja reaali maailman roolejaan. Kolmannen kierroksen aikana aloitteet asetetaan tärkeysjärjestykseen. Tuloksena pelilaudalle asetellaan ryhmien konkreettiset ideat ja perustellut aloitteet.

Anebjerg –pelitapahtuma toteutettiin marraskuussa 2008. Mukana pelaamassa oli noin 100 innokasta osallistujaa. Kaikki pelissä esitetyt ideat koottiin Internet-sivulle (www.ideoffensiv.dk), jolla keskustelu jatkui muutamia viikkoja. Yleiskaavan suunnittelu alkoi pelin tulosten perusteella. Tavoitteena on, että yleiskaava valmistuu lokakuussa 2009.

Anebjergin tapauksen InnoUrba -hankkeeseen liittyvät tavoitteet ja toimenpiteet:

- Testata uusia vuorovaikutusmenetelmiä suunnitteluprosessissa.
- Saada suunnitelmiin pohjoismaista vaikutusta.

Innovaatioiden arviointi

- Anebjerg -pelitapahtuman uutuusarvoa voidaan kuvata korkeaksi sekä paikallisella että eurooppalaisella tasolla. Tapahtuman laatu oli korkea ja se oli hyvin valmisteltu ja erittäin menestykseläs. Tapahtuman merkitys on osoittautunut korkeaksi ja peliä tullaan käyttämään uudestaan Skanderborgissa muissa kohteissa.
- Uuden kommunikatiivisen ja vuorovaikutteisen suunnittelun menetelmän, joka on kytköksissä todelliseen suunnitteluprosessiin, luominen. Menetelmä on helposti siirrettävissä ja omaksuttavissa muihin suunnittelujärjestelmiin ja -käytäntöihin Pohjoismaissa.
- Erilaiset toimijat (poliitikot, asukkaat, sidosryhmät jne.) voivat oppia suunnittelun perusteet. Suunnitteluprosessi ja sen vaiheet (arviointi, priorisointi, päätöksenteko jne.) tulevat ymmärrettävämmiksi.
- Vuorovaikutteisen suunnittelualustan, jossa niin kutsuttu avoin innovaatioprosessi voi tapahtua, toteuttaminen.

2.4 Ön, laatuohjelma ja kestävä asuinrakentamisen verkosto

Menetelmä: Uuteen informaatioteknologiaan ja verkostotoimintaan perustuva organisaatioiden välinen oppimisprosessi.

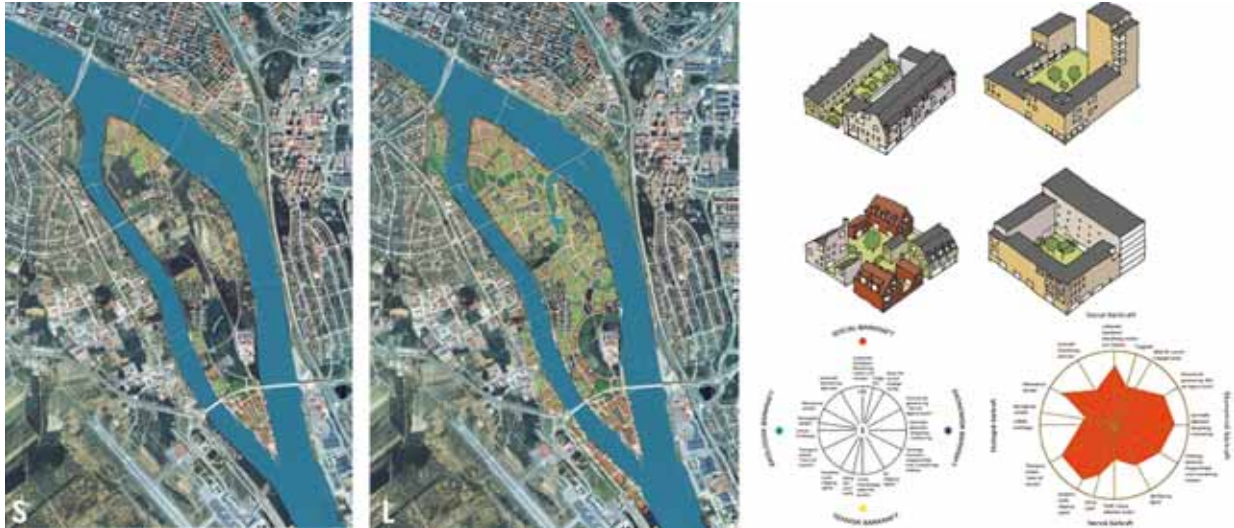
Ön-saari sijaitsee Umeå-joessa lähellä Uumajan kaupungin keskustaa. Tällä hetkellä Ön on maaseutumainen alle 300 asukkaan alue. Saarta luonnehtivat maanviljelys, metsät, näymät Umeå-joelle sekä kulttuurihistorialliset arvot. Ön-saaren kehittämisestä on keskusteltu vuosikymmeniä. Uumajan kunnan väestö kasvaa ja asumiselle ja palveluille tarvitaan uusia alueita. Ön tarjoaa yhden harvoista täydennysrakentamisen mahdollisuuksista kaupungin keskustan alueella. Uudesta asuinrakentamisesta Ön-saarella keskusteltiin yleiskaavoituksen yhteydessä 1998. Vuonna 2002 paikalliset puolueet tekivät kaksi aloitetta saaren kehittämisestä. Valtuusto päätti, että Ön-saaren yleiskaava valmistellaan painottaen ekologisen asumisen ja rakentamisen lähestymistapaa.

Kuva 4. Ön-saaren sijainti ja valokuvia alueelta.

Yleiskaavoitusprosessi aloitettiin tammikuussa 2006, kun kunta solmi yhteistyösopimuksen Arken Arkitekter AB:n kanssa. Konsultti tutki erilaisia vähäiseen, keskiuureen, voimakkaaseen ja erittäin voimakkaaseen kehitykseen perustuvia skenaarioita. Ön-saaren asukkaiden ja sidosryhmien kanssa järjestettiin workshoppeja ja tapaamisia. Suunnitteluprosessissa käytettiin Arken Arkitekterin ja Ekologigruppen AB:n kehittämää työkalua nimeltä "värderose" (arvoruus). Diagrammi esitti neljän eri kehittämistiheyden vaikutukset sosiaalisen, taloudellisen, fyysisen ja ekologisen kestävyuden kontekstissa. Yleiskaava löytyy osoitteesta http://www.umea.se/download/18.1a2f41f611f8f82255680006927/%C3%96n_%C3%96PL.pdf.

Kuva 5. Esimerkkejä vähäisestä ja voimakkaasta kehitysskenaariosta Ön-saarella, typologiat ja arvoruusut.

Neljä skenaariota esitettiin kunnan kaupunkisuunnittelusta ja kaupallisista suhteista vastaavalle lautakunnalle lokakuussa 2006. Skenaariot olivat julkisesti nähtävillä neljä kuukautta ja niistä jätettiin noin 100 mielipidettä. Kunnan järjestämän keskustelun lisäksi esiteltiin AB Bostadenin tekemä toinen kehitysehdoitus. Keskustelun tulokset koottiin ja huomiota kiinnitettiin kaupunkikuvaa, liikennettä ja ympäristövaikutuksia koskeviin asioihin. Uumajan kunnan kaupunkihallintovirasto esitti toukokuussa 2007 kaksi tarkistettua kehittämisskenaariota, joista ensimmäinen sisälsi 1400 asuntoa ja toinen 2500 asuntoa. Suurempaa kehittämisskenaariota päätettiin kehittää edelleen. Loka-joulukuussa 2007 suunnitelma ja sen pienoismalli asetettiin julkisesti nähtäville. Lisäksi kommentteja oli mahdollista jättää Internet-sivulla. Osa Ön-saaresta esitettiin kolmiulotteisena virtuaalimallina Google Earth-sovelluksessa. Kolmiulotteisen visualisoinnin tavoitteena oli uusi kaupunkilaisten, poliitikkojen ja suunnittelijoiden välinen keskustelumalli.

Suunnitelmaa tarkistettiin mielipiteiden pohjalta. Yleiskaava ympäristövaikutusten arviointineen asetettiin julkisesti nähtäville touko-elokuuksi 2008. Kunnanvaltuusto hyväksyi yleiskaavan joulukuussa 2008.

Kommunikaation arviointi osoittaa, että kolmiulotteisen mallin käyttö on kasvattanut suunnittelusta ajatuksiaan ilmaiseiden asukkaiden määrää. Uuden informaatioteknologian hyödyntäminen lisäsi julkista osallistumista etenkin nuorten keskuudessa. Kolmiulotteisen mallin käyttö teki suunnitteluprosessista läpinäkyvämmän ja helpommin ymmärrettävän.

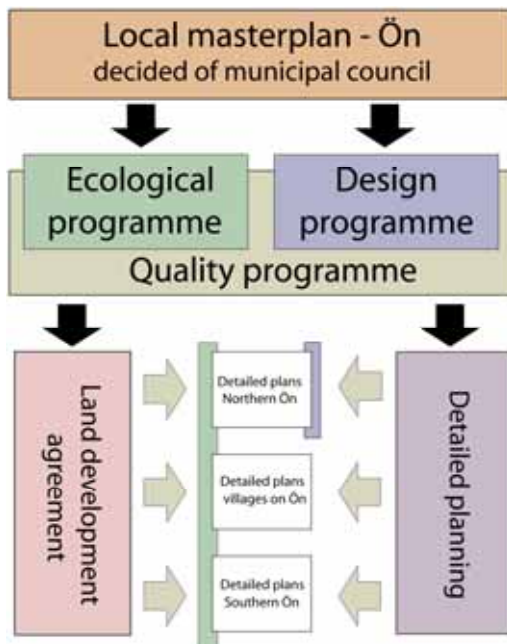
Joulukuussa 2008 järjestettiin ekologiseen suunnitteluun ja kestäväan asumiseen keskittynyt seminaari. Päätöksentekijöiden ja paikallisten yrittäjien paneelikeskustelussa huomattiin, että Uumajan asukkaiden, päättäjien ja yrityselämän kiinnostukset olivat samankaltaisia.

Ön-saaren kehittäminen etenee useissa vaiheissa seuraavien 15-20 vuoden aikana. Muutoksen esittämisessä (nykytila, vuosi 2011, 2014, 2019 ja 2024) käytetään kolmiulotteisia virtuaalimalleja. Seuraava askel hankkeessa on asemakaavan valmistelu yleiskaavan pohjalta.

Kuva 6. Kolmiulotteisena Google Earth-virtuaalimallina esitetty kehittämisskenaario Önsaaren pohjoisosasta.

Kestävän asumisen ja ylläpidon verkosto on valmisteltu Uumajan kaupungin ja useiden erilaisten organisaatioiden ja sidosryhmien (suunnitteluviranomaiset, rakennusliikkeet, eri alojen suunnittelijat/konsultit, pankit jne.) toimesta. Verkoston tavoitteena on kehittää erilaisille toimijoille kohtaamispaikka ja helpottaa tiedon kulkua sekä kestävästä asumisesta ja ylläpitoa koskevaa keskustelua. Verkosto, jossa on mukana kunnallisia suunnitteluviranomaisia, keskittyy organisaatioiden väliseen oppimiseen. Önsaaren kommunikatiivinen ja kestävä kehittämisshanke on osa verkoston toimintaa.

Kuva 7. Önsaari-hankkeen laatuohjelma.

Önsaarelle valmistellaan ympäristö- ja suunnitteluohjelmaa (laatuohjelmaa). Ohjelmassa esitetään puitteet verkoston Önsaarta koskeville toimille. Menettely tähtää varmistamaan Önsaaren ekologisen suunnittelun ja kestävästä asuinrakentamisen jatkuvana prosessina ja sopimuksena rakennusliikkeiden, poliitikkojen ja suunnittelijoiden välillä.

Önsaaren tapauksen InnoUrba-hankeeseen liittyvät tavoitteet ja toimenpiteet:

- Löytää uusia helppoja tapoja kommunikoida asukkaiden kanssa käyttämällä Google Earth -sovellusta.
- Luoda kestävä yhteiskunta ekologisella suunnittelulla ja rakentamisella. Laatuohjelma tulee kattamaan julkisen tilan, kadut, puistot ja muut viheralueet.
- Toteuttaa pilotti-toiminto, tiennäyttäjät kansainvälisille yrittäjille, rakentajille ja urakoitsijoille ottamalla mukaan suuria ja pieniä yrityksiä ja konsultteja, sekä saada näkyvyyttä Önsaari-hankkeelle.

Innovaatioiden arviointi

- Uumajan tapauksen uutuusarvoa voidaan pitää paikallisesti korkeana mutta eurooppalaisessa mittapuussa keskitasoisena, koska ICT-perustainen vuorovaikutus on viime vuosina ollut esillä useissa kaupungeissa.
- Verkostossa on hyvin paljon potentiaalia suureen, jopa systeemiseen vaikutukseen paikallisissa käytännöissä. Verkoston siirrettävyys on korkea: se voitaisiin helposti ottaa käyttöön myös muissa kaupungeissa.
- ICT:n käyttö menetelmänä on laajentanut osallistujien ja kommenttien määrää. Erilaiset sidosryhmät (esim. nuoret) on tavoitettu. Tämä on parantanut suunnittelun laatua.
- Organisaatioiden välinen oppiminen on mahdollista verkostotoimien kautta. Verkostoon sitoutuminen auttaa määriteltyjen laatunäkökohtien toteuttamista varhaisessa suunnitteluvaiheessa; voidaan luoda 'jatkumo'.
- Paikallisen ammattilaisfoorumin toteuttaminen urbaanien käytäntöjen muutoksen katalysoimiseksi.

2.5 Länsi-Toppilan kilpailu – ulkopuolinen arviointi, osallistuminen ja palaute

Menetelmä: Kansainvälinen arkkitehtikilpailu

Länsi-Toppilan alueelle suunniteltavassa asuinkorttelissa toteutettiin pohjoismainen arkkitehtikilpailu. Kilpailuun kutsuttiin neljä arkkitehtitoimistoa: kaksi Suomesta, yksi Ruotsista ja yksi Tanskasta. Kilpailu järjestettiin julkisen ja yksityisen sektorin yhteistyönä (public-private partnership). Aloitteen kilpailusta teki Oulun kaupunki. Kaupunki valitsi yksityisen yhteistyökumppanin, rakennusliike SRV Yhtiöt Oyj:n, joka järjesti kilpailun yhteistyössä kaupungin kanssa.

Kuva 8. Länsi-Toppilan sijainti ja valokuvia alueelta.

Länsi-Toppilan alue tarjoaa erinomaisen mahdollisuuden kaupunkirakenteen tiivistämiseen, arvokkaan suistoalueen kaupunkikuvan kehittämiseen ja korkealaatuiseen kaupunkiasumiseen veden äärellä. Ensimmäisen alueen asemakaava on tällä hetkellä suunnitteluvaiheessa. InnoUrban kilpailualue sisältyy asemakaavoituksen ensimmäiseen vaiheeseen Länsi-Toppilan eteläosassa. Kilpailun tavoite oli löytää ratkaisu, joka toimisi alueen jatkokehittämisen, asemakaavaehdotuksen ja alueen toteuttamisen pohjana.

Kuva 9. Länsi-Toppilan asemakaavaaluonnos.

InnoUrban ohjausryhmä kommentoi kilpailutöitä toisessa InnoUrban workshopissa Uumajassa 12.-13.3.2009. Ehdotus Toppila Light House sai arvioinnissa korkeimmat yleisarvosanat. Ulkoisen arvioinnin mukaan:

- Kilpailu on tuottanut suunnitteluun korkeampaa laatua ja uutta inspiraatiota, ja voisi inspiroida myös alueen muiden korttelien suunnittelua. Ilman arkkitehtikilpailua neljää erilaista ratkaisua ei olisi ikinä esitetty.
- Kilpailu käsittelee vain suunnitteluprosessin viimeistä osaa; työssä pitäisi olla enemmän läpinäkyvyyttä ja vuoropuhelua. Voisi olla parempi, että kilpailu pidettäisiin prosessin alkuvaiheessa – niin, että aloitettaisiin puhtaalta pöydältä. Kilpailuohjelman laadinnassa voitaisiin sallia enemmän julkista vaikuttamista.

Kilpailuehdotukset olivat julkisesti nähtävillä 6.-14.4.2009 Oulun uimahallissa ja hankkeen Internet-sivuilla (www.ouka.fi/tekninen/innourba). Tämä oli ensimmäinen kerta Oulussa, kun mielipiteitä voitiin jättää kilpailun tuomariston arvioinnin aikana. 113 mielipidettä jätettiin. Yleisö antoi korkeimmat arvosanat ehdotukselle Toppila Light House. Kommentteja ehdotuksesta:

- Jatkaa hyvin olemassa olevien rakennusten linjaa. Suunnitelma on lähimpänä asemakaavaaluonnosta.
- Hyvä kaupunkikuvallisesti. Näyttää normaalilta, eloisalta ja mukavalta.
- Rakennusmassa ja pihat on jaettu useisiin ihmisen mittaisiin yksiköihin. Pihat suojaavat säältä. Kaupunki ja meri on yhdistetty hyvin.

Ehdotusten arvioimisen lisäksi yleisöltä kysyttiin alueen jatkosuunnittelusta sekä tulosten onnistuneisuudesta. Alueen jatkosuunnittelua kommentoitiin paljon, enimmäkseen koskien pohjoisen sijainnin aiheuttamia olosuhteita, alueen merellistä luonnetta, viheraluetta ja moninaisia paikallisia palveluja. Lähes jokaisen vastaajan mielestä kilpailu oli menestyksenkäs ja kilpailuja pitäisi järjestää enemmän.

Kommentteja menetelmästä:

- Arkkitehtikilpailu on tapa saada kaupungin uusille alueille persoonallisuutta ja vaihtelua sekä erottautua muista kaupungeista.
- Avoimia arkkitehtikilpailuja pitäisi järjestää enemmän.
- Ehdotusten vertailu tulee auttamaan oikeanlaisen ratkaisun suunnittelussa.

Kuva 10. Länsi-Toppilan kilpailun voittajaehdotus, White Arkitekterin 'Seasons'.

Kilpailun tulokset julkistettiin 23.4.2009. Kilpailun voitti ruotsalainen White Arkitekter. Tuomariston arvioinnin yhteenveto voittaneesta ehdotuksesta 'Seasons':

Vahva, omaperäinen ja mieleenpainuva ehdotus, jossa on paljon kehittämispotentiaalia alueen keskeiseksi ja muistettavaksi kaupunkimaiseman kiinnekohdaksi, samoin kuin hyvin elävän ja sympaattisen naapuruston tarjoamiseen tuleville asukkaille. Suunnitelman arkkitehtoninen kieli toimisi vahvana katalyyttinä kehitettäessä tälle entiselle satama-alueelle tarkoituksenmukaisempaa luonnetta, kuin monien uusien asumisen kehityskulkujen tavallinen standardoitu lähestymistapa. Huolimatta joistakin teknisistä haasteista ehdotus on riittävän vahva ja joustava hyväksymään vaihtoehtojen osaratkaisujen yhdistelemisen.

Kilpailun tuomariston tuloksissa, ulkopuolisessa arvioinnissa tai yleisön mielipiteissä ei ollut havaittavissa ristiriitoja.

Kilpailualueen suunnittelu jatkuu, kun rakennusliike ja suunnittelija on tuotu kilpailun kautta yhteen. Neuvottelut suunnitelmaluonnoksesta aloitettiin SRV-yhtiöiden ja kilpailun voittajan White Arkitekterin kanssa huhtikuussa 2009. Toteutus tullaan tekemään kilpailun pohjalta pohjoismaisena yhteistyönä.

Länsi-Toppilan tapauksen InnoUrba-hankkeeseen liittyvät tavoitteet ja toimenpiteet:

- Kokeilla pohjoismaista arkkitehtikilpailua menetelmänä arvokkaalla asuinalueella.
- Saada tuoreita ideoita rakennusten ja ympäristön suunnitteluun.
- Käyttää pohjoismaista viiteryhmää ulkoisena kommentoijana arviointivaiheessa.

Innovaatioiden arviointi

- Kansainvälisen kutsukilpailumenetelmän uutuusarvo on paikallisesti korkea, mutta eurooppalaisessa mittakaavassa keskitasoa, koska menetelmää on jo testattu muutamissa kaupungeissa. Kilpailun formaattia on tosin muokattu (kansalaisten osallistuminen, yksityissektorin yhdistäminen kilpailuun) innovatiivisilla tavoilla.
- Kilpailutyöt ovat arkkitehtonisesti ja kaupunkirakentamisen näkökulmasta korkeatasoisia. Kilpailuformaattissa on paljon potentiaalia Oulussa uudelleen käytettäväksi ja se on siirrettävissä muualle helposti.
- Arviointiprosessin kehittäminen. Sekä asiantuntijoiden että julkiset mielipiteet on koottu (paperilla ja Internet-sivujen kautta) ja otettu prosessissa huomioon.
- Kaupungin rohkeus testata uutta menetelmää suunnittelussa on tuottanut erinomaisia tuloksia. Tämä voisi inspiroida muita kaupunkeja järjestämään kansainvälisen arkkitehtikilpailun.
- Kansainvälisen asiantuntemuksen käyttö kilpailussa (kaksi neljästä kilpailijasta, yksi tuomariston ammattilaisjäsen).
- Mahdollisuuden tarjoaminen toisesta Pohjoismaasta tulevalle arkkitehtitoimistolle (yksi kilpailijoista).
- Yksityissektorin osallistuminen kilpailuun ja täten toimijan sitouttaminen kilpailun tulosten toteuttamiseen.

3 Yhteistyötä ilman rajoja

3.1 Julkis-yksityiset kumppanuudet ja julkis-yksityinen yhteistyö

Julkisen ja yksityisen sektorin kumppanuudessa (PPP, public-private-partnership) tai julkisen ja yksityisen sektorin yhteistyössä (public-private-co-operation) voidaan lähteä liikkeelle kunnan tai kaupungin aloitteesta. Esimerkiksi Kildebjerg Ry:n alue Skanderborgissa on toteutettu julkis-yksityisenä yhteistyönä. Oulussa julkisen ja yksityisen sektorin yhteistyö on melko laajaa erityisesti keskustassa ja sen läheisillä alueilla. Yhteistyösopimus tehdään kattamaan suunnitteluvaihe. Maankäyttösopimuksia käytetään kehittämisen välineinä – määrittelemään toteutusvaihe. Sopimus sisältää esim. tavoitteet, periaatteet, selvitykset, palvelut, ylläpidon, pysäköinnin ja kustannukset.

3.2 Julkiset tarjouskilpailut

Julkiset tarjouskilpailut ovat hyvä ja yritysten paljon hyödyntämä mahdollisuus uusille ulkomaisille markkinoille mentäessä. Nykyiset käytännöt ovat kuitenkin, jo vaadittavan tarjousdokumentaation tasolla, hyvin erilaisia ja monissa tapauksissa hyvin maa- tai jopa kaupunkikohtaisia. Oikeanlaisen dokumentaation tuottaminen ulkomaiseen tarjouskilpailuun voi nostaa tarjousprosessin kustannuksia ja laskea yrityksen mielenkiintoa osallistumiseen tai hävittää sen kokonaan. Suunnittelun hintatasot ja työtehtävät vaihtelevat maittain. Julkisten hankintamenettelyjen yhdenmukaistaminen maankäytön suunnittelussa ja rakentamisessa olisi hyvin tärkeä askel eteenpäin ja tekisi markkinoille menemisestä huomattavasti helpompaa. Luonnollisesti yritysten täytyy olla kooltaan ja osaamistasoltaan sellaisia, että kansainvälistyminen ja ulkomaisille markkinoille meneminen on ylipäätään mahdollista.

3.3 ARKEX – suomalaisen arkkitehtuuriviennin esiselvitys 2009

Äskettäin valmistuneessa ARKEX – Suomalaisen arkkitehtuuriviennin esiselvityksessä 2009 tarkasteltiin arkkitehtuuriviennin nykytilaa ja kehitystarpeita. Tuloksia on vertailtu Hollannissa, Ranskassa, Saksassa ja Tanskassa sekä neljässä suomalaisessa luovan alan organisaatiossa toteutettuihin vienninedistämishankkeisiin. Esiselvityksessä haastateltiin kahtatoista suomalaista rakennus- ja maankäytön suunnittelun parissa työskentelevää arkkitehtitoimistoa.

Suomalainen arkkitehtuurivienti on tällä hetkellä vain muutamien (30-40) yritysten käsissä. Vientiprojektit vaihtelevat pienistä (lomamökkit) suuriin (konserttitalot, maankäytön suunnittelu). Tärkeimpiä viennin välineitä ovat henkilökohtaiset verkostot, kilpailut sekä yhteistyö paikallisten urakoitsijoiden ja yritysten kanssa. Vientiä pidetään usein yhtenä paikallisen toiminnan tukijalkana. Haastattelujen mukaan sekä palkkiot että riskit ovat korkeampia ulkomailla.

Suomalainen arkkitehtuurivienti suuntautuu usein maihin, joissa on suhteessa vähemmän arkkitehteja. Venäjä ja Baltian maat ovat yleisimpiä viennin kohdemaita, mutta projekteja on myös esimerkiksi Aasiassa ja Afrikassa. Uusi suunnittelukulttuuri nähdään haastavana erityisesti pilottiprojekteissa. Suurimmat erot nähdään arkkitehtien vastuussa ja byrokratiassa. Pohjoismaissa suunnittelujärjestelmä on helppo ymmärtää ja toimii hyvin.

Mahdollisuuksia menestyä ulkomaisissa tarjouskilpailuissa pidettiin heikkoina. Mahdollisuuksien kasvattamiseen ja markkinoinnin sekä tarjousten laatimisen kulujen jakamiseen kaivattiin verkostoa.

Haastattelujen mukaan Suomi tunnetaan yhä arkkitehtuurimaana, mutta vanha maine kaipaa kipeästi uutta keihäänkärkeä ja päivitystä oikealle vuosisadalalle. Myös perusedellytysten turvaamista ja paikallisten markkinoiden kehittämistä avaamalla markkinat arkkitehtuurin tuonnille pidettiin tärkeinä.

Yrityspalvelujärjestelmän tarjoamaa tukea pidettiin hyödyllisenä, mutta joustavuutta pitäisi kehittää ja byrokratiaa vähentää. Jokaista maata varten voitaisiin luoda "Käyttäjän opas", joka sisältäisi tietoa paikallisista toimintatavoista, byrokratiasta, suunnittelijan vastuista, käytännön asioista sekä kulttuurista. Myös PR- ja manageritoimintaa arkkitehtuurin alalla pidettiin tärkeänä. Olemassa olevat PR-toimistot ovat kalliita yksityisille yrityksille, eikä arkkitehtuurin alalla ole tällä hetkellä omia julkisuusagenteja.

Benchmarkkaus-maissa Hollannissa ja Tanskassa paikalliset arkkitehtiyhdistykset vastaavat vienninedistämisestä. Ranskassa ja Saksassa on erilliset kansalliset vienninedistämisen organisaatiot. Tukikeinot sisältävät markkinointia, promootiotapahtumia, näyttelyjen, seminaarien ja tapaamisten järjestämistä suunnittelijoiden, sijoittajien ja asiakkaiden kesken sekä julkisen tietokannan suunnittelijoista ja heidän projekteistaan. Toiminta rahoitetaan ministeriöiden varoin, jäsenmaksuin, lahjoituksin ja sponsorivaroin.

Hollannissa valtio tukee nuoria arkkitehteja tarjoamalla näille toimeksiantoja. Lisäksi Hollannin hallitus antaa apurahoja ulkomaisten näyttelyiden ja julkaisujen tekemiseen.

Suomalaiset luovan alan organisaatiot (Favex, Frame, Neogames ja Musex) ovat edistäneet vientiä merkittävästi. Ne järjestävät koulutusta, informaatio- ja markkinointikampanjoita ja tukevat jäsentensä osallistumista ammatillisiin ja markkinointitapahtumiin. Organisaatioiden toiminta rahoitetaan pääosin ministeriöiden varoin, jäsenmaksuilla ja julkisten organisaatioiden kuten Finpron, TE-keskusten ja Tekesin varoin.

ARKEK-esiselvitys esittää seuraavia pitkän ja lyhyen tähtäimen keinoja viennin edistämiseen:

- Luodaan arkkitehtuuriviennille strategia, jossa esitetään kehittämistoimenpiteitä ja määritellään menettelytavat.
- EU-hanke tai yksittäisiä toimia viennin lisäämiseksi, esimerkiksi tutkimus vientiorganisaation perustamisedellytyksistä, tiedonsaannin parantamisesta ja arkkitehtikilpailuihin osallistumisen tukemisesta.

ARKEK -esiselvitys on luettavissa osoitteessa www.luotu.fi/sites/default/files/ARKEK%20selvitys%202009.pdf

3.4 Liiketoiminta- ja markkinavaikutukset

Markkinatutkimus rakennus- ja arkkitehtiyritysten haasteista ja markkinoista Pohjoismaissa toteutettiin tammi-helmikuussa 2009. Uumajan kunta valmisteli tutkimuksessa käytetyn kyselylomakkeen. Oulussa ja Skanderborgissa lomake täytettiin Internetissä. Uumajassa kunta järjesti henkilökohtaiset keskustelut yrittäjien kanssa.

Kyselylomake sisälsi kysymyksiä seuraavista teemoista:

- Mitkä ovat tärkeimmät tekijät, kun yritys sitoutuu laajentamaan markkinoita muihin Pohjoismaihin?
- Miten erilaiset standardit, laatuvaatimukset ja paikalliset perinteet vaikuttavat liiketoiminnan aloittamiseen muissa Pohjoismaissa?
- Miten etäisyydet ja liikenne- ja kuljetusmahdollisuudet vaikuttavat liiketoiminnan aloittamiseen muissa Pohjoismaissa?
- Kuinka tärkeitä paikalliset kontaktit ovat?
- Mikä on ratkaisevin tekijä muissa Pohjoismaissa menestymiseen?
- Mitä kaupunki/kunta voisi tehdä kannustaakseen ja helpottaakseen liiketoiminnan aloittamista muissa Pohjoismaissa?

Vastausten mukaan tärkeimpiä tekijöitä, kun liiketoimintaa sitoudutaan laajentamaan muihin Pohjoismaihin, ovat kustannustaso, kilpailukykyisyys, markkinalähtöinen kysyntä, tuttu verkosto sekä työvoiman saatavuus. Myös yrityksen oma kapasiteetti, kapasiteetin hyödyntämisaste sekä mahdollisuudet tuotantovolyymien lisäämiseen ovat tärkeitä. Jo olemassa oleva tarkoituksenmukaisten kumppaneiden verkosto on tärkeä, jos yritys haluaa päästä uusille markkinoille. Arkkitehtitoimistoille arkkitehtuurikilpailu voi olla tapa päästä uusille markkinoille.

Paikalliset, kansalliset standardit ja perinteet tuntevat kumppanit ovat hyödyllisiä. Pohjoismaissa on suurelta osin samankaltainen kulttuuri, liiketoiminnan lainsäädäntö ja toimivat maksujärjestelmät. Vaatimusten tunteminen on ratkaisevan tärkeää, jotta töiden toteuttaminen on mahdollista eikä riskejä tarvitse ottaa. Jotkut saaduista vastauksista viittaavat kuitenkin siihen, että joskus osa tarvittavista tiedoista löydetään vasta projektien edetessä ja haasteet voivat olla suuria. Julkinen yhteistyö pohjoismaisten instituutioiden kanssa yhdenmukaisuuden edistämiseksi olisi suureksi hyödyksi yrityksille, jotta ne rohkenisivat perustaa uusia toimintoja.

Paikallisia kontakteja ja paikallistuntemusta pidettiin hyvin tärkeinä tai ratkaisevina lähes kaikissa vastauksissa. Paikalliset kontaktit ovat aina oleellisia, myös kotimaassa. Kulttuuri, paikalliset tekniikat ja työtavat täytyy tuntea. Suurissa hankkeissa paikalliset yhteistyökumppanit ovat ratkaisevan tärkeitä. Kieli voi myös olla ongelma.

Vastausten perusteella ratkaisevimpia tekijöitä menestymisessä ovat taloudellinen kannattavuus, oikea ajoitus ja resurssit, oikea hintataso (hyvä tuote – hinta –yhdistelmä), asiakkaiden ja hankkeiden moninaisuus, sijoittajasopimukset sekä hyvä suunnittelu ja toteuttamisen organisointi kokonaisuudessaan, näkyvyys markkinoilla, yhteistyö paikallisen ja oman työvoiman kesken, nopea hyväksyntä uusilla markkinoilla ja yrityksen selvä strategia yhdistettynä kestävyuteen. Kyselyssä mainittuja yritystoiminnan aloittamisen perustekijöitä ovat perusrahoitus, perusteellinen analysointi ennen liiketoiminnan perustamista, palvelun luotettavuus ja pysyvyys. Myös positiivinen visio ja tuki kotimaasta nähtiin hyödyllisiksi.

Toimenpiteet, joita kaupunki tai kunta voi toteuttaa rohkaistakseen ja edesauttaakseen liiketoiminnan perustamista muihin Pohjoismaihin:

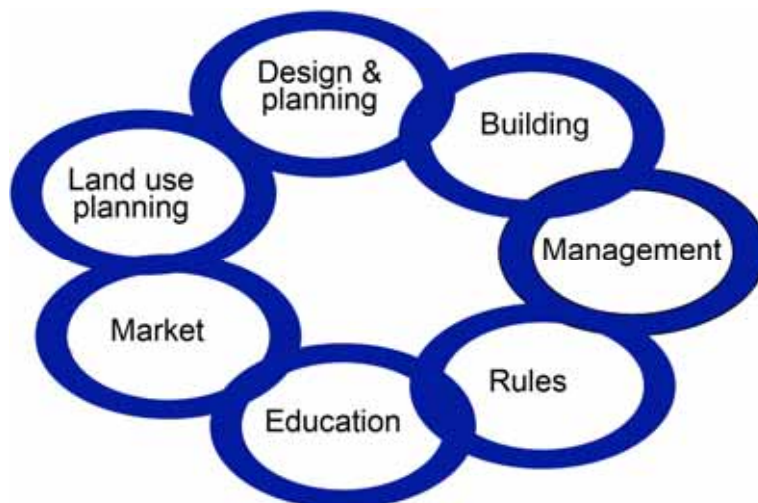
- Toimia ovenavaajana ja välittäjänä potentiaalisen asiakaskunnan suuntaan; ilmaista positiivinen suhtautuminen liiketoimintaan. Kaupungin pitäisi suositella muille kaupungeille toimijaa, jolla on kollegojen joukossa hyvä maine. Hyviä referenssi kohteita/rakennuksia esiin tuovat kunnat helpottavat yritysten vientitoimintaa.
- On tärkeää, että yritykset saavat kunnilta tukea kotikentällä.
- Yritysten kutsuminen kaikista Pohjoismaista saamaan tietoa kaupungin tarjoamista vaihtoehdoista ja uusien yritysten liiketoiminnan perustamismahdollisuuksista, "kaupungin myyminen", voisi olla hyvä tapa edistää vientiä. Tarkoitusta varten voitaisiin luoda pysyvä konferenssi/messutapahtuma.
- Rajakaupungit ja alueiden suuret kaupungit voisivat lisätä keskinäistä yhteydenpitoaan hankkimalla yhteistyökumppaneita ja rakentamalla verkostoja. Ulkomaisten yritysten kutsuminen arkkitehtikilpailuihin ja aloittamaan toiminnan kaupungissa on hyvä käytäntö.
- Sopimuskohteiden julkaiseminen myös muissa Pohjoismaissa ja pohjoismaisen yhteistyön edellyttäminen riittävän kokoisilta projekteilta (EU- ja kansallisen lainsäädännön puitteissa) olisi konkreettinen askel eteenpäin.

Yhteenveto kyselystä on luettavissa osoitteessa
www.ouka.fi/tekninen/innourba/publications/Business_summary_050509.pdf.

3.5 Innovointia edistävä foorumi: Kestävän suunnittelun yhteistyöverkosto

Tilapäisenä aloitettu kestävän asumisen ja ylläpidon on toiminut Uumajassa kevästä 2008 lähtien, pääosin energiakysymysten parissa. Vuoden 2009 aikana verkoston rakenne ja suunta ovat vahvistuneet yhteisen vision, tavoitteiden ja jäsenten aiesopimusten kautta. Verkosto perustuu markkinoiden ja kunnan yhteiseen aloitteeseen ja kohdistuu yhteiseen tietämyksen kehittämiseen. Verkostoon osallistuu yrittäjiä, rakennusliikkeitä, kiinteistöjen omistajia, energiayhtiöitä, pankkeja, kiinteistönvälittäjiä, suunnittelijoita ja arkkitehteja. Nykyisin verkostossa on noin 50 jäsentä ja jäsenistön edustajista on muodostettu ohjausryhmä.

Verkosto jakaa tietoa ja kokemuksia yhteisen rakentamis- ja ylläpitovision kautta, tavoitteena kestävän kehityksen mukaiset markkinat. Jäsenten aiesopimukset kestävine toimineen ja projekteineen muodostavat yhden sektorin proaktiivisista kehityskuluista.

Kuva 11. Kestävän suunnittelun yhteistyöverkosto.

Ön-saaren suunnittelussa verkostoa tullaan käyttämään valmistettavaan laatuohjelmaan liittyvään tiedotukseen, kehittämiseen ja arviointiin.

Verkosto voi innostaa muita kuntia ja organisaatioita kehittämään samankaltaisia verkostoja kokemusten vaihtoon ja inspiroimaan toinen toisiaan.

4 Suositukset maankäytön suunnittelun yhtenäistämiseksi

4.1 Projektin aloittaminen ja toteutus

- Projektitoimintaan perustuva suunnittelu mahdollistaa vuorovaikutuksen ja tiedon siirtymisen eri osastojen ja organisaatioiden välillä. Lukuisat eri kiinnostukset voidaan tunnistaa projektin varhaisessa vaiheessa.
- Projektityö ja yhteisesti asetetut tavoitteet voivat nopeuttaa projektin etenemistä. Projektilla on selkeä aikajänne, alku ja loppu.
- Tulee huomata, että suunnittelu on oppimisprosessi. Prosessissa mahdollisesti tapahtuville muutoksille pitää olla riittävästi aikaa.
- Kommunikaatio sidosryhmien, kuten naapurikuntien, yksityisten tahojen ja asukkaiden kanssa tulisi aloittaa projektissa mahdollisimman varhaisessa vaiheessa.
- Laajemmat julkis-yksityiset yhteistyöprojektit vaativat erityyppistä lähestymistapaa, esimerkiksi yhteistyösopimusta tai jopa kehitysyhtiötä.
- Yhteistyö yliopistojen kanssa esimerkiksi tutkimus- ja kehitysprojekteissa on suositeltavaa.

4.2 Innovatiiviset suunnittelumenetelmät

- Alue, joka valitaan innovatiivisella suunnittelumenetelmällä lähestyttäväksi, tulee valita huolella. Lisäksi käytettävä menetelmä tulee valita harkiten. Tulee huomata, että erityismenetelmät vaativat enemmän resursseja (esim. suunnittelu/valmistelu, aika ja raha).
- Innovatiivisten menetelmien käyttö mahdollistaa niinkutsutun yhteistoiminnallisen suunnittelun. Suunnitteluprosessin tulos on hyväksyttävämpi, eikä normaaliin suunnitteluprosessiin liittyvää vastustusta välttämättä esiinny.
- Erilaisia suunnitteluvaihtoehtoja ja uusia näkökulmia voidaan saavuttaa innovatiivisilla menetelmillä. Suunnittelun laatua voidaan nostaa.
- Innovatiiviset, avoimet ja kommunikatiiviset toiminnot voivat rikastaa suunnitteluprosesseja ja käytäntöjä (esim. yhteistyö kansainvälisten partnereiden kanssa, verkostoituminen jne.)

Kuva 12. Länsi-Toppilan kilpailun aloituskokous ja palkintojenjakotilaisuus.

4.3 Konsulttien käyttäminen, vaihtoehtoiset suunnitelmat ja arkkitehtikilpailut

- Maankäytön suunnittelun parissa työskentelevien konsulttien ohjeistaminen varmistaa suunnittelun laadun. Konsulttien valinnan tulee perustua ensisijaisesti laatuun ja toissijaisesti hintaan.
- Konsultteja voidaan käyttää myös julkisen osallistumisen toteuttamisessa. Kaupungin oman suunnittelijan täytyy kuitenkin olla asukkaiden kontaktihenkilö eikä jäädä näkymättömiin.
- Vaihtoehtoisten suunnitelmien käyttö lakisääteisten menettelyjen lisäksi rikastaa suunnittelutehtävään perehtymistä. Tulos voi olla synteesi vaihtoehtojen parhaista ideoista. Keskustelulle pitää olla riittävästi aikaa.
- Arkkitehtikilpailujen käyttämisestä on saatu hyviä tuloksia. Parhaan ratkaisun saavuttamiseksi suunnitteluongelma pitää määritellä selkeästi. Useiden vaihtoehtoisten ideoiden tuottaminen on mahdollista kilpailun avulla.

- The Architects' Council of Europe on valmistellut suositukset suunnittelukilpailuille. Suosituksissa painotetaan, että arkkitehtipalveluista solmittavissa sopimuksissa on keskityttävä palvelun ja teknisen tarjouksen laatuun. Suositukset ovat luettavissa Internet-osoitteessa http://safa.fi/archive/170_ACE_competition_recomm.pdf. (lisätietoa: www.ace-cae.org)
- Suomen Arkkitehtiliitto SAFA ry:n arkkitehtikilpailusäännöt 2007 ovat luettavissa Internet-osoitteessa http://www.safa.fi/archive/170_SAFAn_kilpailusaaannot_2008.pdf.
- Joissakin tapauksissa voidaan hyödyntää suppeaa kilpailua. Suomen Arkkitehtiliitto on valmistellut tällaiselle kilpailulle säännöt. Suppea kilpailu antaa järjestäjälle mahdollisuuden etsiä suunnitteluvaihtoehtoja lyhyessä ajassa alueelle, jolla maankäytön suunnittelu on juuri aloitettu, ja vaatii osallistujilta vähemmän resursseja, koska vaadittavat kilpailudokumentit on rajattu, esim. 2-4 A3-kokoista planssia. Tyypillinen kilpailuaika on 4-8 viikkoa ja arviointiaika 3-4 viikkoa.
- Konsultin työskennellessä paikallinen kontakti, esimerkiksi arkkitehtitoimisto, on hyödyllinen.

Kuva 13. Anebjerg –pelitapahtuma.

4.4 Osallistuminen ja tiedon levittäminen

- Lakisääteisten menettelyjen lisäksi voidaan käyttää täydentäviä menetelmiä. Osallistuminen Internetin kautta on herättänyt paljon kiinnostusta. Osallistumisen ja informaation osapuolten välillä pitäisi alkaa projektin varhaisissa vaiheissa – muuten tieto saadaan liian myöhään.
- Yleiskaavatasolla tulisi lisätä osallistumisen mahdollisuuksia ja keinoja. Haasteena on, kuinka tehdä yleiskaavoitusvaiheesta paikallisille ihmisille kutsuvampi ja relevantimpi.
- Luotaessa uusia Internet-pohjaisia vuorovaikutusmuotoja pakollisen, usein esteenä nähtävän tunnistautumisen, esim. käyttäjätunnukset ja salasanat, määrä tulisi pudottaa minimiin. Osallistumisesta tulisi tehdä nopeaa ja helppoa.
- Suunnitelmien visualisointi, esimerkiksi Google Earthin kaltaisilla työkaluilla luotuna kolmiulotteisina malleina, auttaa ymmärtämään suunnitelmia, helpottaa asukkaiden, suunnittelijoiden ja päättäjien välistä kommunikaatiota ja lisää vuorovaikutusta.
- Innovatiiviset menetelmät parantavat osallistumista ja tavallisten ihmisten tavoittamista. Internet on osoittautunut hyväksi välineeksi, mutta useiden menetelmien käyttö on suositeltavaa (normaalia/perinteistä informaatiota sekä innovatiivisia menetelmiä).
- Konsultteja voidaan käyttää myös kansalaisvuorovaikutusprosessissa.
- Innovatiivisten suunnittelumenetelmien käytön ajoitus tulee suunnitella huolella; esimerkiksi kuinka osallistuminen järjestetään suhteessa suunnitteluprojektin etenemiseen. Menetelmä ja siihen perustuvat tulokset ovat hyödyllisempiä, jos menetelmää käytetään suunnittelun varhaisessa vaiheessa. Tavat, joilla menetelmän tuloksia tullaan käyttämään, tulee määritellä huolella. Jatkumon muodostuminen on tärkeää.
- Anebjerg –pelin (ks. kappale 2.3.) kaltainen tapahtuma on hyvä tapa kannustaa kaupunkilaisia osallistumaan.
- Innovatiivisten menetelmien käyttö parantaa tosiaikaista osallistumista ja vuorovaikutusta. Järjestäjien tulee tiedottaa osallistujia suunnitteluprosessin etenemisestä – kuinka vuorovaikutteisen suunnittelumenetelmän tuloksia käytetään, kuinka kehittäminen etenee jne.
- Osallisilta saatavaan palautteeseen tulee vastata nopeasti ja perustellen.

4.5 Laadun toteuttaminen

- Yhteys maankäytön suunnittelun ja rakennusvalvonnan välillä mahdollistaa hyvälaatuisen elinympäristön rakentamisen. Toteutusvaiheen laatu tulee myös ottaa huomioon esimerkiksi ohjaavien suunnitelmien ja rakennustapaohjeiden avulla.
- Rakentamisvaiheeseen voidaan nimetä ohjausryhmä varmistamaan alueen laatuohjaus.
- Julkis-yksityisten kumppanuuksien (PPP) kohdalla tulee tehdä laatusopimus.
- Laatu koostuu myös suunnittelijoiden hyvinvoinnista. Ammatillisten taitojen sekä myös organisaation toiminnan kehittämiseen tulisi olla mahdollisuuksia.

4.6 Julkiset hankinnat

- Maankäytön suunnittelun ja rakentamisen julkisten hankintamenettelyjen yhdenmukaistaminen olisi tärkeä askel eteenpäin ja helpottaisi merkittävästi markkinoille pääsyä.
- Julkisissa hankinnoissa käytettävät arviointikriteerit tulisi tehdä läpinäkyviksi ja tasapuolisiksi kansainvälisille osallistujille. Esimerkiksi suunnittelijoiden kohdalla käytettävät laatukriteerit tulisi selittää yksityiskohtaisesti.
- Mikäli yhteinen tahtotila pohjoismaisten markkinoiden avaamiseen suunnittelijoille on olemassa, hankintadokumentaation tulisi sisältää ainakin sisällön yhteenveto useammalla kuin yhdellä kielellä.
- Eri kaupungeissa suunnittelussa käytettävien teknologioiden tulisi olla yhteensopivia ja taustadokumentaation tulisi olla riittävän joustavaa, jotta sitä voidaan käsitellä erilaisilla sovelluksilla (pohjakartat jne.)

4.7 Päätöksenteko

- Yhteisesti tehdyt päätökset ja ohjaavat suunnittelustrategiat (esim. maankäytön toteutussuunnitelma ja asumisstrategia) helpottavat suunnittelua. On tärkeää, että poliittinen päätöksenteko on linjassa maankäytön suunnittelun strategioiden kanssa, jotta maankäytön suunnittelun kehittäminen on ennustettavaa ja hallittavaa.
- Kunnan tai kaupungin rooli aloitteentekijänä uusien suunnittelumenetelmien käyttöönotossa on merkittävä. Esimerkiksi kansainvälisten suhteiden luominen voi mahdollistaa uusia suunnitteluprojekteja.
- Kaupunki tai kunta voi toimia aloitteentekijänä innovatiivisessa projektissa, ja mahdollisuudet tulisi hyödyntää. Tämä vaatii oman organisaation ulkopuolelle katselemista; verkostoitumista ja yksityisten kumppaneiden mukaan ottamista. Kun kunta tai kaupunki ymmärtää kansainvälistymistä, on helpompaa ymmärtää myös yksityisyrityksiä.
- Kansainvälistymisen pitäisi olla vahva osa maankäytön suunnittelun tietotaitoa. Kunnan tai kaupungin henkilöstöllä pitäisi olla laaja kansainvälisten projektien tuntemus.
- Rajakaupungit ja alueiden suuret kaupungit voisivat lisätä keskinäistä kommunikaatiotaan hankkimalla yhteistyökumppaneita ja luomalla valmiita verkostoja. Suunnittelu- ja sopimuskohteiden julkaiseminen myös muissa Pohjoismaissa ja pohjoismaisen yhteistyön edellyttäminen riittävän laajuisilta projekteilta (EU- ja kansallisen lainsäädännön puitteissa) olisi konkreettinen askel pohjoismaisessa yhteistyössä.
- Paikallisten konsulttien, suunnittelijoiden ja rakentajien suosittelu muissa Pohjoismaissa auttaa luomaan pohjoismaisia verkostoja ja helpottaa suunnittelutyötä.
- Julkisten osallistumismahdollisuuksien maksimointi kiinnostavalla tavalla voidaan tehdä mahdolliseksi varmistamalla, että suunnitteluun on käytettävissä riittävät resurssit oikeissa vaiheissa.
- Kaupungin suunnitteluhenkilöstö voisi levittää tietoa avoimista tarjouskilpailuista muiden pohjoismaisten kaupunkien yhteistyötahoilleen epävirallisten verkostojen kautta.
- Päätöksenteko liittyy myös kaikkiin kappaleissa 4.1 - 4.4 mainittuihin suosituksiin.

4.8 Yksityiset yritykset

- Rakennusliikkeet voisivat edistää kansainvälistymistä järjestämällä kilpailuja yhteistyössä kuntien kanssa ja vaikuttaa vientiin esim. suosimalla ja suosittelemalla oman maansa suunnittelijoita kansainvälisissä projekteissa.
- Yritykset voisivat ottaa kuntiin vapaammin yhteyttä kehitysideoista ja projekteista jo hankkeiden alkuvaiheissa.

Kuva 14. Workshopeja Ön-saaren suunnittelusta.

5 Seuraavat askeleet

5.1 Ideoita ja ehdotuksia seuraavassa hankkeessa kehiteltäviksi

Seuraava hanke tulee olemaan erittäin hyödyllinen, koska siinä hyvät käytännöt voidaan yhdistää ja kokeilla niitä käytännössä. Uuden hankkeen toteuttaminen on hyvä tapa varmistaa, että InnoUrbassa löydettyjä ideoita ei unohdeta. Uuden hankkeen valmistelut voitaisiin aloittaa 2010. On todettu, että seuraavassa projektissa tulisi ottaa seuraavat askeleet:

1. Organisaatio

- Hankkeessa tulisi olla 3 – 5 partnerikaupunkia tai -kuntaa.
- Hankkeessa tulisi olla alusta asti mukana ministeriöitä (Työ- ja elinkeinoministeriö, ympäristöministeriö) sekä ympäristökeskuksia linkkinä lainsäädäntöön.
- Julkis-yksityiset kumppanuudet tarjoaisivat laajemmat mahdollisuudet yrittämiselle. Maankäytön suunnittelun tulisi johtaa hyvään liiketoimintaan toteutusvaiheessa.
- Oulu ja Uumaja ovat solmineet yhteistyösopimuksen, ja sopimusta valmistellaan Skanderborgin kanssa. Yhteistyö sisältää esimerkiksi vuosittaisia kokouksia, opintomatkoja ja henkilöstövaihtoa. Yhteistyösopimuskäytäntö tulisi esitellä mahdollisille uusille partnereille.

2. Tapaustutkimukset

- Työskenteleminen tapaustutkimusten kanssa on hyvä tapa varmistaa ideoiden toteutus.
- Tapaustutkimusten tulisi olla jotakuinkin samanlaisia; samassa suunnitteluvaiheessa ja samanlaisia suunnittelualueen koon puolesta.
- InnoUrban tapaustutkimusten jatkokehityksen analysoiminen auttaisi asettamaan tavoitteet seuraavalle projektille.

3. Julkinen osallistuminen

- Julkista osallistumista pitäisi testata Anebjerg-pelin (ks. kappale 2.3) kaltaisilla tapahtumilla suunnittelun varhaisessa vaiheessa. Samoja pelisääntöjä tulisi noudattaa kaikissa tapaustutkimuksissa, mutta skenaariot voisivat olla erilaisia, paikallisten olosuhteiden mukaisesti.
- Paikallisen tiedon keräämisen sekä julkisen osallistumiskiinnostuksen maksimoimiseksi tapaustutkimuksiksi tulisi valita alkuvaiheessa olevia suunnitteluprojekteja.
- Arkkitehtikilpailun tai vaihtoehtoisten suunnitelmien julkiseen kommentointiin tulisi järjestää mahdollisuus.
- Konsultteja voitaisiin käyttää myös kansalaisvuorovaikutusprosessissa.

4. Arkkitehtikilpailu / vaihtoehtoiset suunnitelmat

- Pohjoismainen arkkitehtikilpailu tulisi järjestää varmistamaan, että kaikki rajat ylittävän yhteistyön ja kansainvälistymisen mahdollisuudet tulevat hyödynnetyksi.
- Järjestäjä voi olla kunta / kaupunki tai julkis-yksityinen kumppanuus, jossa kunta / kaupunki on yksi partnereista. Kunnalla / kaupungilla voi olla vahva rooli kilpailijoiden valitsemisessa.
- Suppeaa kilpailua (ks. kappale 4.2) voitaisiin käyttää.
- Tarkka kilpailuohjelma on ratkaiseva menestyksekkäiden tulosten saavuttamiselle. Kilpailuohjelmia tulisi vertailla.

Kuva 15. InnoUrban Workshopit.

5. Kestävän asumisen ja ylläpidon verkosto

- Seuraavaan hankkeeseen osallistuvat kaupungit ja kunnat voisivat liittyä verkostoon.
- Tapaustutkimukset voitaisiin esitellä verkostolle hankkeen aikana ulkoista arviointia varten. Esittely voitaisiin toteuttaa esimerkiksi alkuvaiheessa ja suunnitelmaluonnosten valmistumisen jälkeen.

6. Rahoitus

- Seuraavaa hanketta suunniteltaessa tullaan vaihtoehtoina tarkastelemaan mm. seuraavia rahoitusohjelmia ja rahoittajia: Pohjoismainen Innovaatiokeskus, EU:n Interreg IVB- ja IVC-ohjelmat, EU:n tutkimuksen 7. puiteohjelma sekä muut EU:n kansainväliseen yhteistyöhön suunnatut instrumentit.
- Myös partnerimaiden ministeriöiden erilaiset rahoitusvälineet tullaan ottamaan huomioon.

6 Viittaukset

Kappale 2.1:

Hall, P. & Landry, C. (1997). *Innovative and Sustainable Cities*. European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions, Ireland.

Landry, C. (2000). *The Creative City – a Toolkit for Urban Innovators*. Earthscan Publications.

Martinotti, G. (1997). *Perceiving, Conceiving, Achieving the Sustainable City. A Synthesis Report*. European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions, Ireland.

Morley, D., Proudfoot, S. & Burns, T. (eds.)(1980). *Making the Cities Work. The Dynamics of Urban Innovations*. Croom Helm, London.

Perlman, J.E. (1990). "A dual strategy for deliberate social changes in cities." *Cities*. Vol.7 no. 1 pp. 3-15.

Kuvat:

Kansilehti:	White Arkitekter AB / Arken Arkitekter AB, Municipality of Umeå / GBL Gruppen, Municipality of Skanderborg
Kuva 1.	Municipality of Skanderborg
Kuva 2.	GBL Gruppen, Municipality of Skanderborg
Kuva 3.	Municipality of Skanderborg
Kuva 4.	Municipality of Umeå
Kuva 5.	Arken Arkitekter AB, Municipality of Umeå
Kuva 6.	Arken Arkitekter AB, Municipality of Umeå
Kuva 7.	Municipality of Umeå
Kuva 8.	Oulun kaupunki / Timo Lajunen
Kuva 9.	Arkkitehdit M3 Oy, Oulun kaupunki
Kuva 10.	White Arkitekter AB
Kuva 11.	Municipality of Umeå
Kuva 12.	Oulun kaupunki / Jere Klami
Kuva 13.	Oulun kaupunki / Virpi Rajala
Kuva 14.	Municipality of Umeå
Kuva 15.	Oulun kaupunki / Jere Klami

InnoUrba -hanke:

InnoUrban projektipäällikkö Jere Klami, City Planning Architect, Oulun kaupunki, tekninen keskus

Oulun yliopisto, arkkitehtuurin osasto, yhdyskuntasuunnittelun laboratorio

Helka-Liisa Hentilä, professori, osaston johtaja
Leena Soudunsaari, arkkitehti, tutkija

InnoUrban ohjausryhmä ja projektiryhmä

Oulun kaupunki Kaija Puhakka, kaupungingeodeetti, puheenjohtaja, tekninen keskus
Matti Karhula, asemakaavapäällikkö, tekninen keskus

Uumajan kunta Sari Matinheikki, ohjelmakoordinaattori, innovaatiot ja markkinointi
Olle Forsgren, City Architect
Christer Johansson, Administrator for building permits
Tomas Strömberg, City Planner
Stina Fahlgren, City Planner

Skanderborgin kunta Bente Hornbæk, Head of Planning and Business Development
Inger Espersen, Town and Landscape Planner
Jens Mastrup, Kildebjerg Ry Ltd

Hallinnollinen konsultti Heidi Ruuska, EU-projektikoordinaattori, Oy Culmentor Ltd.

www.ouka.fi/tekninen/innourba